

ЯК ПИСАЛАСЯ ІСТОРІЯ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В РАДЯНСЬКИЙ ЧАС

Микола КРИКУН

Львівський національний університет,
кафедра історії Центральної та Східної Європи

Наскільки мені відомо, першим, хто пройнявся задумом написати історію Львівського університету, був доцент (згодом професор) кафедри історії України Ярослав Павлович Кісь¹. Задум був спричинений тим, що 1961 р. виповнювалося 300 років від часу заснування цього навчального закладу. Чи не початковим епізодом у її реалізації можна вважати мою дипломну роботу “Боротьба за український університет у Львові на початку ХХ ст.”, виконану під науковим керівництвом Я. П. Кіся і захищену 1957 р.: Ярослав Павлович мав намір серією таких праць розкрити якомога більше невідомих і маловідомих сторінок минулого університету. У 1959 р., коли я працював лаборантом кафедри історії південних і західних слов'ян, на якій, до речі, навчався, за рекомендацією Я. П. Кіся проректор з наукової роботи (і завідувач кафедри філософії) Андрій Степанович Брагінець ознайомився з цією роботою. Ймовірно, на той час Я. П. Кісь мав ідею відсвяткувати 300-річчя й видати історію університету. До речі, позитивне враження Андрія Степановича від моєї дипломної призвело до того, що за його наполяганням я став від 1 вересня 1960 р. викладачем зазначеної кафедри (відтоді викладаю на історичному факультеті дотепер). Невдовзі згаданою ідеєю пройнявся ректор університету Євген Костянтинович Лазаренко², напевно, не без поради Андрія Степановича (вони були друзями). У результаті у вересні 1961 р. річницю заснування університету було урочисто відсвятковано³, крім того вийшов у світ нарис історії університету⁴, заснований на матеріалах, зібраних головним чином Я. П. Кісем; до них, зокрема, належала підбірка документів ХVІІ – першої третини ХХ ст., яку Ярослав Павлович мріяв опублікувати.

¹ У 1894 р. у Львові вийшла друком “Historia uniwersytetu lwowskiego” професорів Станіслава Стажинського і Людвіка Фінкеля.

² Про нього: Академік Євген Лазаренко: Нарис про життєвий і творчий шлях, спогади, фотоальбом. Львів, 1995.

³ Я був причетний до відзначення річниці – тим, що разом з доцентом географічного факультету Юрієм Опанасовичем Єрмоленком у липні–серпні 1961 р. готував матеріал для ювілейних стендів, згодом розміщених на стінах вестибуля, по обидва боки від актового залу. Добре пам'ятаю, як Є. К. Лазаренко і секретар парткому Андрій Филімонович Вовчик уважно розглядали розкладені нами на кафедрі історії СРСР макети окремих стендів, жваво перемовляючись один з одним.

⁴ Лазаренко Є. К. 300 років Львівського університету. Львів, 1961.

За ректорства С. К. Лазаренка не вдалося приступити до написання історії університету, більше того – навіть не було складено відповідного авторського колективу: Євгену Костянтиновичу не судилося це зробити, бо у 1963 р. його зняли з посади ректора.

Наприкінці 60-х років, коли ректором був Микола Григорович Максимович, ідею написання історії університету стали реалізувати. Був сформований авторський колектив з представників усіх факультетів (серед них головну роль відігравали викладачі історичного факультету), очолювати його призначили завідувача кафедри історії південних і західних слов'ян Дмитра Леонідовича Похилевича. Тягар головного редактора він виносив дуже неохоче, вимушено, слабо контролював роботу авторів, більшість з них теж не горіла особливим бажанням виконувати доручену їм справу – виконання її потребувало чимало часу і зусиль, а полегшення в педагогічному навантаженні не було. Проте помалу справа просувалася. На час смерті Дмитра Леонідовича (28 травня 1973 р.) відсотків на 80-90 історію було написано. До смерті наступного головного редактора, завідувача кафедри історії України Івана Яковича Кошарного (11 червня 1975 р.) книга в основному була завершена, причому кожен її блок у складі кількох розділів спеціально науково редагувався автором одного з цих розділів. Зокрема, мені довелося редагувати три перші розділи, що охоплювали 1661–1773, 1784–1918 рр., для чого на три місяці в другому семестрі 1973/1974 навч. р. я був звільнений від педагогічної роботи. Остаточне завершення роботи над книгою пов'язане з наступним й останнім головним редактором – Степаном Арсеновичем Макарчуком, завідувачем кафедри історії СРСР.

Машинопис історії університету був повністю готовий наприкінці 1975/1976 навч. р. Обсяг його – 891 сторінка. Книга містить величезний фактичний матеріал, значною мірою почерпнутий в Центральному державному історичному архіві України у Львові і Державному архіві Львівської області. У ній якомога повно висвітлено всі періоди історії університету, наголошено увагу на таких питаннях, як його структура, викладацький і студентський склад, навчальний процес, участь студентів у суспільному русі, наукова діяльність. Авторський колектив тому склали 45 осіб. У редколегії значаться С. А. Макарчук (головний редактор), Д. С. Григораш (відповідальний секретар), М. М. Волянюк, Ф. А. Деркач, І. Я. Кошарний, М. Г. Крикун. Редакційна рада мала такий склад: М. Г. Максимович (голова), А. С. Брагінець, С. О. Гребінський, Д. С. Григораш, Г. С. Давидова, Ф. А. Деркач, А. С. Зашкільняк, В. І. Калинович, С. А. Макарчук, В. К. Осечинський, Д. Л. Похилевич, В. Ф. Рогаченко.

На жаль, цей машинопис виданий не був. У 1986 р. побачив світ стислий його текст, складений С. А. Макарчуком⁵.

⁵ Львівський університет. Львів: Вид-во при Львівському університеті видавничого об'єднання “Вища школа”, 1986, 148 с.

Слово “як” у заголовку даного повідомлення означає, що писалася історія Львівського університету і довго і тяжко, з урахуванням тодішніх політико-ідеологічних вимог. У той же час слід наголосити на тому, що авторський колектив зробив усе можливе, щоб історія ця була змістовною і правдивою. Було б дуже добре видати увесь її машинописний текст, без будь-яких купюр і переінакшень – як історіографічну пам’ятку, як історичний документ, що засвідчує тогочасні можливості написання історії університету.

Нижче подаємо зміст машинописного тому, а саме – назви розділів і підрозділів (параграфів), а також склад авторського колективу.

ЗМІСТ

Передмова (с. I–VII)

Розділ перший (с. 1–20)

Заснування Львівського університету і перший період його діяльності (1661–1713)

1. Передумови створення університету
2. Заснування університету
3. Університет у 1661–1773 рр.

Розділ другий (с. 21–66)

Львівський університет у кінці XVIII – першій половині XIX ст. (1784–1848)

1. Політика австрійського уряду на загарбаних західноукраїнській землях. Відкриття університету 1784 р.
2. Структура університету. Викладацький склад
3. Навчальний процес. Склад студентів
4. Наука
5. Участь студентів у суспільно-політичному русі в першій половині XIX ст.
6. Університет у революції 1848 р.

Розділ третій (с. 67–216)

Львівський університет у другій половині XIX ст. – на початку XX ст.

1. Соціально-економічні та політичні відносини на західноукраїнській землях
2. Структура університету
3. Професорсько-викладацький склад
4. Склад студентів
5. Навчальний процес
6. Студентський демократичний рух другої половини XIX ст.
7. Участь студентів у демократичному і революційному русі на початку XX ст. (1901–1914)

8. Університет у роки Першої світової війни

9. Наука

Природничі науки

Гуманітарні науки

Розділ четвертий (с. 217–336)

Університет у період боротьби трудящих Західної України за владу рад і возз'єднання з Радянською Україною (1919–1939)

1. Західна Україна в складі буржуазно-поміщицької Польщі
2. Структура університету. Професорсько-викладацький склад
3. Склад студентів і навчальний процес
4. Участь студентів університету у революційно-визвольній боротьбі трудящих Західної України

5. Наука

Природничі науки

Гуманітарні науки

Розділ п'ятий (с. 337–358)

Утворення Радянського університету та його перші кроки (1939–1941)

1. Возз'єднання Західної України в єдиній Українській Радянській державі
2. Утворення радянського університету
3. Студентство
4. Професура. Наукова діяльність

Розділ шостий (с. 359–370)

Німецько-фашистська окупація Львова і ліквідація університету (1941–1944)

1. Університет у перші дні окупація
2. Пограбування й ліквідація університету окупантами
3. Професура і студентство у Великій Вітчизняній війні

Розділ сьомий (с. 371–399)

Відбудова і реконструкція університету після війни (1944–1950)

1. Заходи по відбудові в період війни
2. Перший навчальний рік
3. Відбудова і реконструкція університету

Розділ восьмий (с. 400–523)

Львівський університет у період завершального етапу побудови соціалізму та в умовах розвинутого соціалістичного будівництва (1951–1975)

1. Розвиток структури університету та зміцнення навчально-матеріальної бази
2. Науково-педагогічні кадри
3. Навчально-методична робота
4. Громадсько-політичне життя
5. Зв'язки з радянськими і зарубіжними науковими і навчальними закладами

Розділ дев'ятий (с. 524–725)

Наукова діяльність (1950–1975)

Загальний огляд. Розвиток університету в галузі природничих наук

1. Механіко-математичні науки

А. Математика

Б. Механіка

2. Фізичні науки

- А. Теоретична фізика
- Б. Оптика і спектроскопія
- В. Фізика твердого тіла і фізика напівпровідників
- Г. Рентгенометалофізика
- Д. Електроніка
- 3. Астрономія
- 4. Хімічні науки
- 5. Геологія
- 6. Географія
- 7. Біологія
- 8. Науково-допоміжні установи
- А. Астрономічна обсерваторія
- Б. Лабораторія геохімії і дослідження фізичних властивостей кристалів
- В. Лабораторія радіаційної та фізико-хімічної біології
- Г. Обчислювальний центр
- Д. Інститут суспільних наук
- Е. Лабораторія конкретно-соціологічних досліджень
- Є. Ботанічний сад
- Ж. Наукова бібліотека
- З. Видавництво

Розділ десятиї (с. 726–817)

Наукова діяльність (1950–1975). Розвиток університету в галузі суспільних і гуманітарних наук

- 1. Суспільні науки
- А. Історико-партійна наука
- Б. Філософія
- В. Політекономія
- Г. Науковий комунізм
- Д. Науковий атеїзм
- 2. Гуманітарні науки
- А. Історичні науки
- Б. Юридичні науки
- В. Економічні науки
- Г. Педагогічні науки
- Д. Філологічні науки
- Е. Журналістика
- Є. Іноземні мови та література
- Хронологія (с. 818–839)
- Іменний покажчик (с. 840–879)
- Зміст (с. 880–884)

АВТОРИ

Передмова: С. А. Макарчук.

Розділ перший: Я. П. Кісь.

Розділ другий: В. О. Борис.

Розділ третій: § 1–8 – М. М. Воляннюк, М. Г. Крикун; § 9 – В. О. Борис, С. О. Гребінський, Ф. А. Деркач, Б. М. Задорожний, В. І. Калинович, Л. І. Колтун, М. Г. Крикун, М. А. Чайковський, П. П. Цись.

Розділ четвертий: § 1–4 – М. М. Воляннюк, Я. П. Кісь; § 5 – В. О. Борис, М. М. Верніков, С. О. Гребінський, Ф. А. Деркач, В. І. Калинович, Л. І. Колтун, М. А. Чайковський, П. П. Цись

Розділ п'ятий: Т. Г. Соколовська.

Розділ шостий: М. М. Воляннюк, П. І. Головка.

Розділ сьомий: § 1–2 – М. М. Воляннюк, П. І. Головка; § 3 – Д. Л. Похилевич.

Розділ восьмий: § 1 – Д. Л. Похилевич, І. Я. Кошарний; § 2 – Ф. А. Деркач; § 3 – О. П. Лось; § 4 – П. І. Головка, С. А. Макарчук, Л. М. Череповський; § 5 – Л. А. Іваненко, В. П. Чорній.

Розділ дев'ятий: загальний огляд – Ф. А. Деркач, І. Я. Кошарний; § 1 – В. Ф. Рогаченко, М. П. Флейшман; § 2 – А. Ю. Глауберман, М. Г. Максимович, М. Т. Сеньків; § 3 – Я. Т. Капко; § 4 – Л. І. Колтун; § 5 – О. І. Матковський; § 6 – К. І. Геренчук, П. М. Цись; § 7 – С. О. Гребінський; § 8 – Т. А. Веренчук, Я. Т. Капко, Р. В. Кармазин, Б. М. Кордуба, І. Я. Кошарний, Г. Х. Чеджемов.

Розділ десятий: § 1А – П. І. Головка; § 1Б – Б. Г. Кубланов, А. І. Пашук; § 1В – В. С. Петров; § 1Г – М. Т. Сидорчук; § 1Д – Н. М. Козачишин; § 2А – С. А. Макарчук, В. К. Осечинський; § 2Б – В. І. Калинович; § 2В – І. О. Лущик; § 2Г – Ф. І. Науменко; § 2Д – І. І. Дорошенко; § 2Е – Й. Т. Цьох; § 2Є – Б. М. Задорожний.

Хронологічна таблиця: М. Г. Крикун.

Іменний покажчик: М. Г. Крикун.